

Monumentnummer*: 531979

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 12 juni 2015
Kadaster deel/nr 82805/177

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Werkendam		Altena		Noord-Brabant			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Het Fort	8			4251 LZ	Werkendam		
Het Fort	9			4251 LZ	Werkendam		
Kadastrale gemeente*		Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel	
Werkendam		AB				807	
Werkendam		AB	817	A7			
Werkendam		AB	817	A8			

Omschrijving**

Cluster 82.

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW / REMISE / MUNITIEMAGAZIJNEN van complex Fort bij het Steurgat als voorbeeld van een aan drie zijden en bovenop door aarde gedekt bouwwerk, waarvan alleen de keelzijde niet gedekt was. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien.

Op het Fort bij het Steurgat zijn twee bomvrije bouwwerken blijven bestaan, waaronder een middelgrote remise met twee ondergrondse munitiemagazijnen, centraal aan de frontzijde van het fort, ten zuidwesten van het kazernegebouw. Via een ondergrondse poterne bestaat een bomvrije verbinding tussen deze aan de keelzijde ervan gelegen kazerne en de remise/munitiemagazijnen.

Bij de herinrichting en herbestemming van het fort zijn de enig zichtbare gevel en het grootste deel van de overige constructieve bakstenen onderdelen (zoals de gewelven) van remise/munitiemagazijn gehandhaafd en gerestaureerd. De van oudsher aardgedekte frontzijde van het bomvrije gebouw is ten dele geopend en aangevuld met symmetrische betonnen en bakstenen aanbouwen. De gevels zijn hierbij grotendeels in glas uitgevoerd onder globale handhaving van de hoofdvorm van de vroegere aarddekking. Hierbuiten heeft een gedeeltelijke, en deels met andere materialen uitgevoerde, nieuwe aanaarding plaatsgevonden. Het gebouw bevat nu twee splitlevelwoningen met deels glazen gevels in de frontzijden en enige lichtopeningen in het dak. De nieuwe toevoegingen aan het bouwwerk hebben geen monumentale waarde.

Omschrijving

BOMVRIJ GEBOUW / REMISE / MUNITIEMAGAZIJNEN van het Fort bij het Steurgat, gevormd door een van oorsprong aan drie zijden en bovenop door aardwerken gedekt, rechthoekig, éénlaags gebouw met ondergrondse magazijnen. De aan de noordoostzijde gelegen, bakstenen gevel van het rond 1881-1882 gerealiseerde gebouw eindigt in een naar twee zijden hellende vorm. Deze sobere, symmetrische gevel met vlechtingen en natuurstenen deklaag is geleed in drie traveeën, waarvan de middelste een getoogde toegang onder een brede rollaag - die in het interieur een gewelf verraadt - bevat. De twee andere venstertraveeën hebben, binnen een verdiepte toog, elk een eveneens getoogd, maar relatief klein venster met dubbele luiken. Gevelsteen met inscriptie "1881". Het interieur omvat op de begane grond en in de beide ondergrondse munitiemagazijnen in zwaar, authentiek metselwerk uitgevoerde ruimten en elementen, waaronder vooral gewelfde en getoogde constructies.

Waardering

BOMVRIJ GEBOUW / REMISE / MUNITIEMAGAZIJN van het Fort bij het Steurgat is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

*Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de jaren 1881-1882 dat een voorbeeld is van een één bouwlaag hoog, in baksteen uitgevoerd bomvrij gebouw, voorzien van twee ondergrondse munitiemagazijnen.

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is matig representatief omdat het aan de gevelzijde in verschijningsvorm kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen en in het interieur nog diverse gewelven en andere constructies bevat, maar daarbuiten nauwelijks meer aan weerbaarheid herinnerende elementen bevat.

* Het onderdeel is redelijk bewaard omdat het rond het jaar 2000 in zijn fysieke context en in materieel opzicht weliswaar wezenlijke aanpassingen en ook uitbreidingen heeft ondergaan, maar in zijn verschijningsvorm de structuur die kenmerkend was voor de toestand in de jaren '80 van de 19e eeuw voor een belangrijk deel heeft behouden.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie